

Η ψυχή στην Παλαιά Διαθήκη ως ενέργεια και ως πρόσωπο

/ [Πεμπτουσία](#)

Πώς αντιλαμβάνονται τα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης την έννοια της ψυχής; Σήμαινε τότε ό,τι σημαίνει και σήμερα; Σε αυτά και άλλα συναφή ερωτήματα επιχειρεί να απαντήσει η μελέτη της θεολόγου-νομικού Ε. Παπαϊωάννου, την οποία δημοσιεύει τμηματικά η «Πεμπτουσία» (προηγούμενο άρθρο: <http://www.rempitousia.gr/?p=75977>). Στο σημερινό απόσπασμα συνεχίζεται η παρουσίαση της πρόσληψής της ως ζωτικής ενέργειας και εισέρχεται στην εξέταση της θεώρησής της ως Πρόσωπο.

Πηγή: www.taringa.net

Εκτεταμένη χρήση του όρου ψυχή ως ζωτικής ενέργειας των όντων παρατηρείται και στους Ψαλμούς. Η διαπίστωση αυτή έχει ιδιαίτερη σημασία, αφού στο βιβλίο

των Ψαλμών η ψυχή απαντά ως όρος τόσο αριθμητικά όσο και σε ποικιλία νοηματικών εκδοχών περισσότερο από ότι σε οποιοδήποτε άλλο παλαιοδιαθηκικό κείμενο. Η ψυχή λοιπόν αναφέρεται με την αρχέγονη σημασία της σε σαράντα τρία χωρία των Ψαλμών. Στα 7,3, 7,6, 15,10, 16,9, 16,13, 21,21, 21,30, 22,31, 24,20, 25,9, 27,31, 29,4, 30,8, 30,14, 34,3, 34,4, 34,7, 37,13, 38,12, 40,5, 41,5, 48,9, 53,5, 53,6, 54,19, 55,7, 55,14, 56,5, 56,7, 58,4, 62,6, 62,10, 63,2, 68,11, 69,3, 70,10, 70,13, 85,14, 108,31, 114,4, 123,7, 141,5, και 142,3.

Στα παραπάνω χωρία η ψυχή εμφανίζεται ως το ζωοποιό μέρος του ανθρώπου. Έχει σημασία να τονίσουμε ότι σε όλους τους ψαλμούς ο όρος ψυχή αποδίδεται αποκλειστικά στον άνθρωπο και όχι και στα ζώα όπως συμβαίνει σε άλλα βιβλία της Π.Δ. Το φαινόμενο αυτό εξηγείται κατά ένα μέρος από την προσευχητική διάσταση των ψαλμών. Οι ψαλμοί είναι ποιήματα που απευθύνονται στον Θεό συνήθως σε πρώτο πρόσωπο, ενικό ή πληθυντικό. Επόμενο λοιπόν είναι, οι αναφορές στην ψυχή, να είναι αναφορές αποκλειστικά στην ψυχή του ανθρώπου[22].

Μία άλλη πολύ ενδιαφέρουσα οπτική γωνία για το θέμα μας προσφέρει ο στίχος 4 του 23^{ου} ψαλμού, ο οποίος ταυτίζει την ψυχή με το πολύτιμο αγαθό της ζωής. Η ψυχή στο σημείο αυτό περιγράφεται ως κάτι πολύ σημαντικό για να το διακινδυνεύει ο άνθρωπος με επιπόλαιες πράξεις και συμπεριφορές. Αποκτά επίσης κατά κάποιον τρόπο περισσότερο πνευματικό περιεχόμενο και συνδέεται με την αποφυγή της αμαρτίας («*αθώς χερσίν*»), με την καθαρότητα της καρδιάς («*καθαρός τη καρδία*») και με την αποφυγή της ψευδορκίας εναντίον του πλησίον («*ουκ ώμοσεν επί δόλω τω πλησίον αυτού*»).

Μία ενδιαφέρουσα άποψη για την ψυχή παρουσιάζει το 1,9 των Ωδών όπου το περιεχόμενό της προσιδιάζει περισσότερο με την αρχική της Π.Δ., αυτή της ζωτικής ενέργειας. Ωστόσο εδώ της αποδίδονται κυρίως ενστικτώδη σωματικά χαρακτηριστικά, όπως αυτό του κορεσμού της ανθρώπινης επιθυμίας για υλικά αγαθά, τα οποία μάλιστα αποκτώνται δια της βίας: «*Διώξας καταλήψομαι, μεριώ σκύλα, εμπλήσω ψυχήν μου, ανελώ τη μαχαίρη μου, κυριεύσει η χειρ μου*».

Στην ίδια νοηματική γραμμή με τα παραπάνω έστω και με αντίθετη κατεύθυνση, κινούνται και οι αναφορές στη σχέση της ψυχής με την νηστεία. Η νηστεία αποτελεί θυσία προς τον Θεό και κυρίως μέσο καθαρισμού του ανθρώπου πριν την επικοινωνία του με τον Θεό. Η νηστεία μειώνει τις σωματικές αντοχές, ωστόσο ο αντίκτυπός της αφορά τον όλο άνθρωπο ως ζωντανό σύνολο. Η ψυχή και εδώ έχει την έννοια της κινητήριας δύναμης της ανθρώπινης ύπαρξης, δεμένης άρρηκτα με το σώμα, η οποία αν δεν τραφεί ταπεινώνεται, έρχεται δηλαδή σε κατάσταση αδυναμίας. (Ψαλμ. 34, 13).

Στο βιβλίο του Ιώβ εξάλλου συναντούμε τις ίδιες εκδοχές ως προς την εννοιολόγηση της ψυχής τις οποίες συναντήσαμε και στις προηγούμενες ενότητες. Κυρίαρχη είναι η έννοια της ψυχής ως ζωής του ανθρώπου. Η ψυχή, που είναι εδώ η ζωή, αφ' ενός είναι το στοιχείο που κρατά τον άνθρωπο ζωντανό (Ιώβ 2,6), αφ' ετέρου είναι επιδεκτική ποιότητας και ειδικά τον Ιώβ ποιότητας που συνεπάγεται οδύνες, θλίψεις, πένθος και πικρία (Ιώβ 7,11, 10,1, 14,22, 27,2). Ο Θεός δίνει το ελεύθερο στον διάβολο να δοκιμάσει τον Ιώβ με ασθένειες, υπό την προϋπόθεση ότι θα διαφυλάξει την ψυχή του. Η εντολή δεν αφορά κάποια διαστροφή της ουσίας του πνευματικού μέρους της ψυχής, αλλά καθαρά την πνοή της ζωής του[23]. Είναι σαν να λέει ο Θεός στον διάβολο: «κάν' τον ό,τι θέλεις, μόνο μην πεθάνει!». Έτσι η ζωή του Ιώβ γίνεται κόλαση σε σημείο που να παρακαλεί τον Θεό να απαλλάξει την ψυχή του από το «πνεύμα» της, να τον αφήσει δηλαδή να πεθάνει (7,15).

Πολύ μεγάλη σπουδαιότητα για το θέμα μας έχει η χρήση του όρου ως ζωτικής ενέργειας από βιβλία τα οποία αναδεικνύουν την ηθική υπόσταση της ψυχής και βρίθουν ηθικών παραινήσεων, όπως αυτά των Παροιμιών και του Εκκλησιαστή. Στον Εκκλησιαστή είναι ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτη η πολύ συχνή αντιμετώπιση της ψυχής ως αποδέκτη των υλικών αγαθών (Εκκλ. 2,24, 4,8, 6,2, 6,3, 6,7). Η ψυχή απολαμβάνει και γεμίζει με τροφή και πόση και με κάθε αγαθό που μπορεί να απολαύσει ο άνθρωπος. Το ίδιο συμβαίνει και στις Παροιμίες στα 6,30 και 19,15.

2.2. Η ψυχή ως Πρόσωπο

Όπως αναφέραμε στην αρχή της προηγούμενης υποενότητας, η έννοια της ψυχής στην Π.Δ. κινείται γύρω από τους δύο άξονες μορφή - σχήμα και κίνηση. Βασικό βέβαια είναι ότι ακόμη και όταν εκφράζει «κίνηση» η ψυχή πάντοτε συνδέεται με κάποια μορφή, δεδομένου ότι δεν μπορεί να υπάρξει από μόνη της χωρίς το σώμα. Οι κινήσεις της ψυχής πηγάζουν από κάποια σταθερή μορφή-σχήμα, η οποία μπορεί να περιγραφεί ως ατομικότητα κάθε ζωντανής ύπαρξης. Στα ζώα, παρά το γεγονός ότι πολλές φορές συμπεριλαμβάνονται στον όρο νεφές, σπάνια μπορεί να

διακριθεί κάποιο είδος ατομικότητας πέρα από εκείνη που έχει καθαρά βιταλιστικό περιεχόμενο, αυτή δηλαδή της βιολογικής επιβίωσης.

Αντίθετα στον άνθρωπο η ατομικότητα ως ψυχή δεν του δίνει μόνον τη δυνατότητα να ξεχωρίζει ως ο ένας ανάμεσα στους πολλούς. Εκτός αυτού του δίνει και μία άλλη πιο σπουδαία δυνατότητα, να είναι μοναδικός. Η ψυχή λοιπόν είναι ο συνήθης ανθρωπολογικός όρος της Π.Δ. ο οποίος δηλώνει τη συνολική φύση ενός ανθρώπου, όχι ως προς αυτό που έχει, αλλά ως προς αυτό που είναι. Η ιδιότητά της αυτή της προσδίδει πρωτεύουσα θέση ανάμεσα στους παλαιοδιαθηκικούς όρους. Για τον λόγο αυτό μπορεί εύκολα να αντικατασταθεί από τους όρους πνεύμα, καρδιά ή σάρκα, παρά το γεγονός ότι υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις συμβαίνει και αυτό, αλλά σε περιορισμένο αριθμό περιπτώσεων[24]. Για το θέμα που μας απασχολεί στην παρούσα συνάφεια που αφορά κυρίως την ψυχή σε «κίνηση», είναι αρκετά ενδιαφέρων ο ορισμός του Murtonem ο οποίος θέλει την ψυχή ως τη «ζωντανή και πράττουσα ύπαρξη του κατόχου της»[25].

[Συνεχίζεται]

[22] Για περισσότερα σχετικά με τους Ψαλμούς και την ερμηνεία τους βλ. Δ. Καϊμάκη, *Ψαλώ τω Θεώ μου*, Θεσσαλονίκη 1990.

[23] Βλ. Eaton, J. H., *Job*, T and T Clark Study Guides. New York 2004.

[24] *TWzNT*, σ.620.

[25] A. Murtonem, *“The Living Soul”*, *Stud. Or.*, 23,1 (1958), σ. 76.